

Terve tuho – tietä tuottaville työpaikoille ja kasvulle

Antti Kauhanen – Mika Maliranta

Yhteenveto

Työmarkkinoilla on jatkuva kova turbulenssi. Joka vuosi noin 10 prosenttia työpaikoista tuhoutuu. Tämä tarkoittaa 400 tuhoutunutta työpaikkaa joka päivä. Uusia työpaikkoja syntyy tilalle samaa tahtia. Myös palkansaajat liikkuvat vilkkaasti: työsuhteista päättyy noin 25 prosenttia joka vuosi, ja uusia työsuhteita solmitaan vastaava määrä.

Työmarkkinat ovat siis hyvin epävakaat, mutta eivät kuitenkaan sen epävakaammat kuin aikaisemminkaan. Työmarkkinoiden vakaus ei ole Suomessa muuttunut viimeiseen neljääkymmeneen vuoteen. Teknologian ja globalisaation ripeästä kehityksestä huolimatta työpaikkojen tuho on pysynyt yllättävän samanlaisena 1990-luvun laman jälkeenkin.

Tarve työpaikkojen suojelemiseen ei siis ole lisääntynyt. Sen sijaan työpaikkojen suojelemisesta aiheutuva haitta on vähintään yhtä suuri kuin ennenkin. Ilman työpaikkojen katoamista ja uusien työpaikkojen syntyä, eli ns. "luovaa tuhoa", innovaatiot ja teknologinen kehitys eivät muunnu tuottavuuden ja vaurauden kasvuksi.

Vaurauden kasvu on kansakunnan onnellisuuden keskeinen tekijä. Yrityksiä tukemalla (innovaatioiden tukeminen saattaa olla poikkeus) ei kansakunnan vaurautta paranneta, mutta "luovan tuhon" kautta syntyvä vauraus tarjoaa yhteiskunnalle mahdollisuuksia tukea ihmisiä ja tarjota heille onnellisen elämän edellytyksiä. Kun työntekijävirrat ovat vilkkaita, jäävät työttömyysjaksot lyhyiksi ja siten myös työttömyyden taakka jakautuu yhteiskunnassa tasaisemmin.

Antti Kauhanen on tutkimuspäällikkö ETLAssa.

Mika Maliranta on tutkimusjohtaja ETLAssa sekä professori Jyväskylän yliopiston kaupakorkeakoulussa.

Työmarkkinoiden epävakaus ei ole muuttunut 40 vuoteen

Ilman jatkuvaa työpaikkojen syntyä ja tuhoa innovaatiot eivät muunnu tuottavuuden ja vaurauden kasvuksi

400 työpaikkaa tuhoutuu joka päivä, mutta työpaikkojen kokonaismäärä on lisääntynyt

Johdanto

Työmarkkinat ovat hyvin epävakaita. Joka vuosi työpaikkoja syntyy ja tuhoutuu valtava määrä. Työpaikkojen syntymis- ja tuhoutumisasteet ovat kuitenkin hyvin vakaita. Ne eivät ole juuri muuttuneet 1990-luvun alun laman jälkeisenä aikana. Työmarkkinoiden epävakaus ei ole Suomessa muuttunut viimeiseen neljänkymmeneen vuoteen.

Työmarkkinoiden epävakaus on seurausta talouden ja vaurauden kasvusta. Vaurauden kasvu perustuu tuottavuuden kasvuun, joka tärkeältä osin tapahtuu tehottomien työpaikkojen tuhoutumisen ja tehokkaampien työpaikkojen syntymisten kautta. Ilman jatkuvaa työpaikkojen syntyä ja tuhoa innovaatiot ja teknologinen kehitys eivät muunnu tuottavuuden ja vaurauden kasvuksi. Ilman vaurauden kasvua kansalaisten onnellisuuskään ei kehity niin hyvin kuin voisi toivoa.

Rakennemuutosta ei siis pidä estää politiikka-toimenpiteillä, vaan työn ja muiden tuotantotekijöiden on annettava kohdentua tuottavimpaan käyttöön. Samalla täytyy kuitenkin huolehtia rakennemuutoksen kouriin joutuneista palkansaajista. Tämä onnistuu parhaiten tukemalla palkansaajia inhimillisen pääoman lisäämisessä sekä uuden työpaikan etsimisessä. Yritysten tukeminen (innovaatioiden tukeminen on poikkeus) ja työpaikkojen suojeleminen on yhteiskunnan voimavarojen tuhlausta.

Työpaikkojen tuho on vilkasta, mutta vakaata

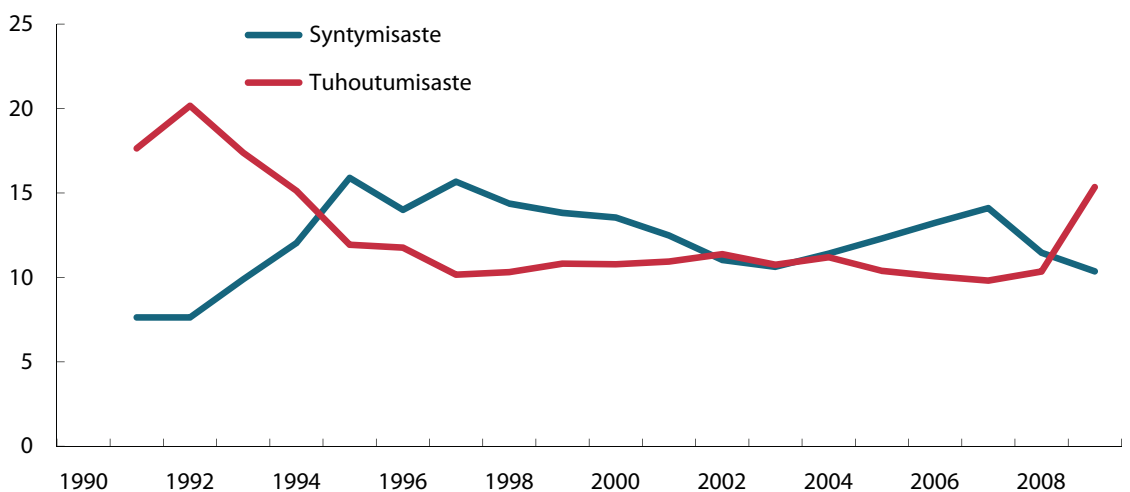
Työpaikkoja syntyy ja tuhoutuu

Joka vuosi tuhannet yritykset vähentävät työvoimaansa, eli tuhoavat työpaikkoja. Näiden vuosittain tuhoutuneiden työpaikkojen määrä on tyypillisesti yli 10 prosenttia yrityssektorin koko työllisyydestä. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomen yrityssektorilla tuhoutuu 400 työpaikkaa joka päivä. Toisaalta 1990-luvun laman jälkeen työpaikkoja on luotu vielä hieman kiivaampaa tahtia, joten työpaikkojen kokonaismäärä on lisääntynyt.

Kuten kuviosta 1 näkyy, työpaikkojen tuhoutumisten intensiteetti on pysynyt yllättävän vakaana vuosina 1995-2008 (ks. myös Ilmakunnas ja Maliranta, 2008). Työllisyyden nettomääräinen muutosaste on syntymis- ja tuhoutumisasteen erotus. Kuten kuviosta nähdään, työllisyyden kasvun muutokset ovat tulleet lähes kokonaan syntymisasteen vaihtelusta. Finanssikriisin aiheuttama taantuma selittää myös työpaikkavirtojen osalta poikkeuksellisen vuoden 2009. On kuitenkin mielenkiintoista havaita, että työpaikkojen syntymisaste ei ole syvästä taantumasta huolimatta notkahtanut kovin syvälle.

Edellä kerrotut havainnot ovat tärkeitä ainakin kolmesta syystä:

Kuvio 1 Työpaikkojen synty ja tuho Suomen yrityssektorilla 1991-2009, %

Lähde: Ilmakunnas ja Maliranta (2011).

- 1) Ne antavat hyödyllistä perspektiiviä arvioitaessa yksittäisten yritysten ilmoittamia irtisanomispäätöksiä. Pahimmillaankin uutisoidut irtisanomiset vastaavat tuskin prosenttiakaan vuotuisesta työpaikkatuhosta. Samaan aikaan tapahtuva työpaikkojen luonti jää helposti uutisoinnissa pimentoon, koska uudet työpaikat syntyvät vieläkin pienemmistä puroista kuin työpaikkojen tuho.
- 2) Työmarkkinoiden vakaus (tai epävakaas) on pysynyt yllättävän samanlaisena edellisestä lamasta lähtien. Näin siitä huolimatta, että usein tilanteen väitetään huonontuneen ja globalisaation ja tietotekniikan kehitys antaa aihetta uskoa tuohon väitteeseen. Tilastoaineistojen puutteista johtuen vastaavia analyyseja on hankalampi tehdä pidemmällä aikavälillä, mutta näyttää siltä, että 1980-luvun jälkipuoliskolla työpaikkojen vaihtuvuus (työpaikkojen syntymisten ja tuhoutumisten välityksellä) oli pikemminkin suurempaa kuin vähäisempää kuin 1990- ja 2000-luvuilla (Ilmakunnas ja Maliranta, 2008). Silloinen turbulenssi näyttää liittyvän Suomen talouselämän syvällekäyvään murrokseen, joka osaltaan loi edellytyksiä ripeälle talouskasvulle (Maliranta, 2010; Maliranta, Rouvinen ja Ylä-Anttila, 2010).
- 3) Luvut paljastavat, että talous uudistuu kiivaampaan tahtiin kuin mitä usein tulee

ajatelleeksi. Tähän on kiinnitetty kasvavaa huomiota viimevuosien tuottavuustutkimuksissa. Arviot hieman vaihtelevat menetelmästä, maasta tai ajankohdasta riippuen, mutta parhaimmillaan työpaikkojen syntymisistä ja tuhoutumisista aiheutuva yritystason rakennemuutos kattaa puolet tai jopa enemmän talouden tuottavuuskasvusta. Koska tuottavuuden kasvu on talouskasvun tärkein osatekijä ja koska talouskasvu vaikuttaa hyvinvointiin, on kyse yhteiskunnan kehityksen kannalta tärkeästä uudistumismekanismista.

Joka neljäs vaihtaa työpaikkaa vuosittain

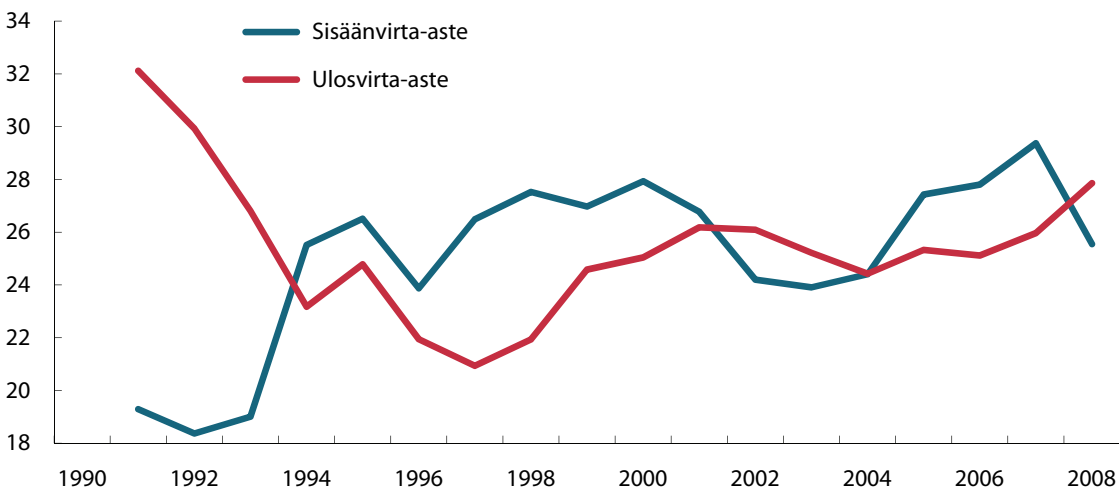
Työpaikkarakenteiden muutokset luonnollisesti vaikuttavat työntekijöiden liikkuvuuteen yritysten (ja toimipaikkojen) välillä. Työntekijöiden liikkuvuus on itse asiassa yli kaksinkertainen siihen nähden, mitä työpaikkojen syntymiset ja tuhoutumiset sinänsä edellyttäisivät. Joka vuosi noin 25 prosenttia työntekijöistä yrityssectorilla aloittaa uuden työsuhteen ja vastaava osuus työsuhteista päättyy.

Korkeasuhdanteen aikana työntekijöiden ns. ”ylimääräinen liikkuvuus” on erityisen suurta. Tämä kertoo siitä, että työntekijät hakevat uusia työpaikkoja vilkkaammin korkeasuhdanteen kuin laskusuhdanteen aikana. Laskusuhdanteen aikana työntekijöiden mahdollisuudet

Joka vuosi noin 25 % yrityssectorin työntekijöistä aloittaa uuden työsuhteen

Korkeasuhdanteen aikana työntekijöiden ns. ”ylimääräinen liikkuvuus” on erityisen suurta

Kuvio 2 Työntekijöiden sisäänvirta- ja ulosvirta-aste Suomen yrityssectorin toimipaikoilla 1991–2008, %

Lähde: Ilmakunnas ja Maliranta (2011).

*Työsuhteen
päättymisen
todennäköisyys
ei ole muuttunut*

*Pätkätyöt eivät
ole lisääntyneet
1980-luvun
jälkeen*

sekä halukkuus työpaikan vaihtamiseen vähenevät. Korkeasuhdanteen aikana työntekijöiden vaihtuvuus yrityksissä on siis erityisen kiivasta.

Kuten kuviosta 2 ilmenee, työntekijöiden ulosvirta (eli työsuhteiden päättyminen) kiihtyi Suomen yrityssektorilla 1990-luvun jälkipuoliskolla. Kyse näyttää kuitenkin olevan pikemminkin suhdannevaihtelun sykliin liittyvästä tilanteen normalisoitumisesta kuin mistään rakenteellisesta muutoksesta Suomen työmarkkinoilla. Työntekijöiden ulosvirta on pysynyt kohtuullisen vakaana 1990-luvun lopulta alkaen, lukuun ottamatta hienoista nousua vuonna 2008.

Työsuhteiden pysyvyys ei ole muuttunut

Rokkanen ja Uusitalo (2010) ovat tutkineet työsuhteiden pysyvyyttä yksityiskohtaisesti vuosina 1963–2004. Heidän aineistonsa on edustava otos yksityisen sektorin työntekijöistä, joiden työsuhde on kestänyt vähintään kuukauden. He tutkivat työsuhteen päättymisen todennäköisyyttä, joka on työntekijän näkökulmasta ehkäpä paras yksittäinen työmarkkinoiden turbulenssia kuvaava mittari.

Heidän tulostensa mukaan työmarkkinoiden epävarmuus ei ole muuttunut käytännössä lainkaan tarkasteluajanjaksona, lukuun ottamatta lamavuosia. Tämä johtopäätös saadaan varsinkin silloin, kun mittarina käytetään todennäköisyyttä siirtyä ansiotyöstä työttömäksi tai työelämän ulkopuolelle.

Pätkätyöt eivät ole lisääntyneet

Toisin kuin usein luullaan, myöskään pätkätyöt eivät ole lisääntyneet, ainakaan 1980-luvun jälkeen.

Uusitalo (2008) osoittaa, että työvoimatutkimuksen perusteella laskettu pätkätöiden lisääntyminen 1990-luvun puolen välin jälkeen selittyy kahdella tilastointiin liittyvällä muutoksella. Ensiksi, työvoimatutkimuksen ajankohtaa muutettiin. Aiemmin työvoimatutkimus tehtiin syksyllä, mutta vuonna 1997 siirryttiin käyttämään kuukausittain tehtävää kyselyä. Eri vuosien vertailukelpoisuutta haittaavat kesätyöt, jotka lisäsivät pätkätöiden

määrää tilastoissa. Toiseksi, samaan aikaan muutettiin käytäntöä niiden osalta, jotka eivät osanneet työvoimatutkimuksessa sanoa ovatko he osa-aikaisessa vai kokoaikaisessa työssä. Uusitalo näyttää myös, että myöskään muiden tilastojen kuten työolotutkimuksen perusteella ei voida sanoa pätkätöiden yleistyneen 1980-luvun jälkeen.

”Markkinaliberalismin mallimaassa” työmarkkinaturbulenssi on jopa laskussa

Jos globalisaatio ja tietotekninen kehitys ovat muuttaneet työelämän olosuhteita merkittäväällä tavalla, niin selvimmät merkit voisi odottaa löytyvän Yhdysvalloista, missä markkinaliberalismin on sanottu toteutuvan puhtaimmassa muodossaan.

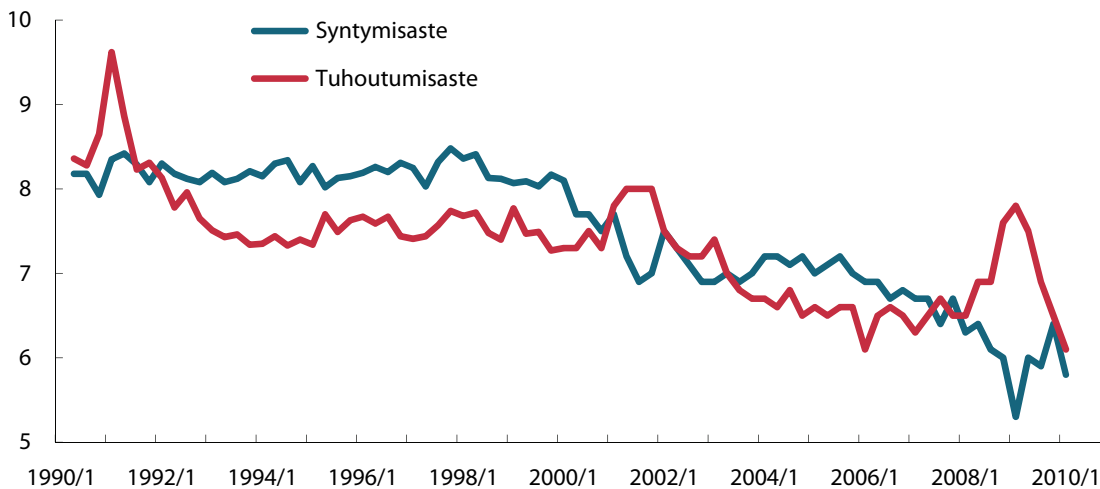
Kuviossa 3 tarkastellaan työpaikkojen syntymis- ja tuhoutumisasteita Yhdysvaltojen yrityssektorilla. Tässä esitetyt luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia edellä esitettyjen Suomea koskevien lukujen kanssa (kuvio 1), sillä nyt työpaikkojen muutoksia tarkastellaan neljännesvuosittain. Tässä kiinnostavinta ovat kuitenkin kehityksen trendit.

Kuvio osoittaa, että Yhdysvalloissa työpaikkojen tuhoutumisasteet ovat olleet laskussa 2000-luvun alkuvuosista lähtien. Finanssikriisin aiheuttaman taantuman vuoksi työpaikkojen tuho lisääntyi vuosien 2008 ja 2009 vaihteessa. Mutta pahimmillaankin työpaikkojen tuhoutumisen aste ei kohonnut merkittävästi 1990-luvun keskiarvoa ylemmäksi. Sen sijaan työpaikkojen syntymisen aste romahti selvästi alimmalle tasolle sitten 1990-luvun alun.

Toisin sanoen työpaikkavirtojen perusteella työmarkkinoiden turbulenssi Yhdysvalloissa ei ole suinkaan lisääntynyt vaan pikemminkin vähentynyt.

Miltä sitten näyttävät Yhdysvaltojen työntekijävirrat? Kuten kuviosta 4 nähdään, myös nämä aikasarjat kertovat pikemminkin turbulenssin rauhoittumisesta kuin lisääntymisestä 2000-luvun aikana. Suhdannevaihtelut vaikuttavat työntekijöiden liikkuvuuteen, mutta finanssikriisin aiheuttaman taantuman jälkeen työntekijöiden ulosvirta on matalammalla tasolla kuin kertaakaan 2000-luvulla.

Kuvio 3 Työpaikkojen syntymis- ja tuhoutumisasteet Yhdysvaltojen yrityssectorilla, neljännesvuodet, %

Lähteet: periodi 1990/2–1999/4, Faberman (2008) ja periodi 2000/1–2010/1, BLS.

Kaiken kaikkiaan mittarit kertovat, että Yhdysvalloissa työmarkkinat ovat kehittyneet yllättävään suuntaan. Kun Suomessa tilanne on pysynyt sangen vakaana, Yhdysvalloissa stabiilisuus tai jähmeys on jopa lisääntynyt.

Työpaikkojen suojeleu nakertaa onnellista kansakuntaa

Työmarkkinoiden turbulenssia mittaavat indikaattorit kertovat, että työpaikkojen suojelemiseen *ei ole tarvetta* sen enempää kuin

ennenkään. Seuraavaksi osoitamme, että työpaikkojen suojelemisesta *on haittaa*.

Kuten edellä on kerrottu, talous uudistuu ja kehittyy yritys- ja työntekijävirtojen kautta. Siksi yritys- ja työpaikkarakenteita sementoiva politiikka haittaa tuottavuuden ja sitä kautta Suomen vaurauden ja onnellisuuden kehitystä.

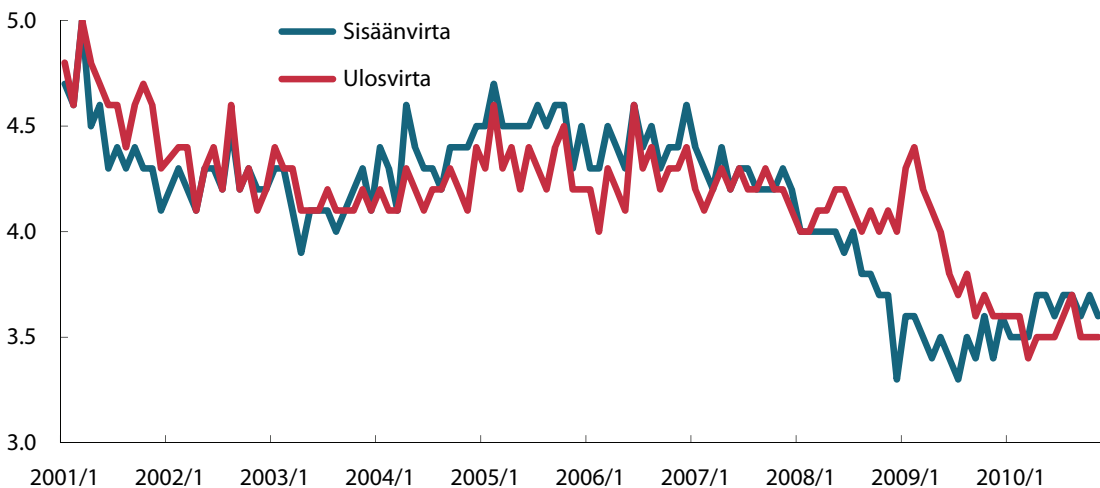
Onnellisuus riippuu vauraudesta

Työelämä on niin keskeinen yhteiskunnallinen kysymys, että sitä on hyödyllistä arvioida

Työpaikkojen suojelemisesta on haittaa

Yritys- ja työpaikkarakenteita sementoiva politiikka haittaa tuottavuuden, vaurauden ja onnellisuuden kehitystä

Kuvio 4 Työntekijöiden sisään- ja ulosvirta aste Yhdysvaltojen yrityssectorilla, kuukaudet, %

Lähde: BLS.

Maan vaurauden ja onnellisuuden välillä on voimakas tilastollinen yhteys

Vaurauden lisäys kasvattaa onnellisuuden tasoa myös vauraissa maissa

Taloukasvu perustuu ennen kaikkea työn tuottavuuden kasvuun

loppujen lopuksi koko kansakunnan onnellisuuden näkökulmasta. Koska onnellisuus tunnetusti on hyvin laaja-alainen ja vaikeasti määriteltävä kysymys, mittausongelmat ovat melkoiset. Asiaa on kuitenkin pyritty selvittämään lukuisissa huolellisissa kyselytutkimuksissa (esim. World Values Survey, Gallup World Poll ja European Social Survey). Niissä maiden kansalaisilta on kysytty, kuinka onnelliseksi he tuntevat itsensä. Kyselyissä tähdennetään sitä, että vastaajan pitäisi ajatella asiaa laaja-alaisesti ja pitkällä aikavälillä. Mielialojen heilahtelut tai muut satunnaiset tekijät eivät siis saisi heijastua vastauksissa.¹ Odotusten mukaisesti onnellisuutta selittävät lukuisat eri tekijät kuten hyvät perhesuhteet ja pienet tuloerot.

Viimeaikaisissa analyyseissä on tutkittu seikka-peräisesti laajoja kansainvälisiä aineistoja siitä, mikä vaikutus taloukasvulla on ollut kansalaisten onnellisuuteen. Tutkimuksissa nousee kaksi tärkeää havaintoa: 1) Maan vaurauden (kansantuote henkilöä kohti) ja onnellisuuden välillä on voimakas tilastollinen yhteys. 2) Vaurauden lisäys kasvattaa onnellisuuden tasoa myös vauraissa maissa.²

Maan onnellisuuden kehitys riippuu siis keskeiseltä osin (mutta toki muiden tekijöiden ohella) talouden kasvusta. Koska taloukasvu puolestaan riippuu keskeiseltä osin (mutta toki muiden tekijöiden ohella) työelämästä, maan onnellisuuden ja työelämän välillä voi olla tärkeä taloukasvun kautta kulkeva epäsuora vaikutuskanava.

Vaurauden kasvu syntyy tuottavuudesta

On hyödyllistä tarkastella lähemmin taloukasvun lähteitä (ks. Hyytinen ja Rouvinen, 2005;

¹ Stevensonin ja Wolfersin (2008) tutkimuksen kommenttipuheenvuorossa Alan B. Krueger kertoo Norbert Schwarzin tekemästä kokeesta. Koe paljasti, että hyvin vähäpätöisellä äskettäin tapahtuneella onnekaalla tapahtumalla voi olla merkittävä positiivinen vaikutus koehenkilön ilmaisemaan onnellisuuteen, vaikka vastaajaa oli tähdennetty arvioimaan elämänsä laajasti.

² Varhaisemmissa tutkimuksissa oli saatu tuloksia, joiden mukaan vaurauden ja onnellisuuden välillä ei ole yhteyttä, kun tarkastelu koskee pelkästään vauraita maita. Usko tähän ns. Easterlin paradoksiin elää edelleen hämmästyttävän sitkeästi, vaikka sitä kumoavia tuloksia on esitetty aika laajasti myös suurelle yleisölle suunnatuilla foorumeilla (ks. esimerkiksi Economist, 25.11.2010 tai akateemisessa talousblogissa, <http://blog.hse-econ.fi>, käyty keskustelu aiheesta).

Maliranta ja Ylä-Anttila, 2007). Määritelmällisesti taloukasvu riippuu kahdesta tekijästä seuraavan kaavan mukaisesti:

$$\text{taloukasvu} = \text{työpanoksen määrän kasvu} + \text{työn tuottavuuden kasvu}$$

Onnellisuuden kehityksen kannalta keskeinen pitkän aikavälin taloukasvu perustuu ennen kaikkea työn tuottavuuden kasvuun. Siksi on tärkeää selvittää, mistä tekijöistä työn tuottavuuden kasvu johtuu.

Yksi vaihtoehto eritellä työn tuottavuuden kasvun tekijöitä perustuu niin sanottuun kasvulaskentaan. Pelkistetyn perusversion mukaan työn tuottavuuden kasvu riippuu kahdesta tekijästä:

$$\text{työn tuottavuuden kasvu} = \text{pääomaintensiivisyyden kasvu} + \text{kokonaistuottavuuden kasvu}^3$$

Pääomaintensiivisyydellä tarkoitetaan pääomapanoksen ja työpanoksen välistä suhdetta. Yllä esitetyn kaavan mukaan työn tuottavuuden kasvu selittyy siis osin sillä, että työntekijöillä on aikaisempaa enemmän (ja laadukkaampia) koneita ja laitteita käytettävissään. Pääomaintensiivisyys ei ole kuitenkaan kestävä työn tuottavuuden kasvun lähde. Se johtuu pääoman alenevista rajatuotoista: mitä enemmän työntekijöillä on koneita ja laitteita, sitä vaikeampaa on parantaa työn tuottavuutta edelleen pääomaintensiivisyyttä kasvattamalla.

Pitkällä aikavälillä kokonaistuottavuuden kasvu on ratkaiseva työn tuottavuuden kasvun lähde. Tietyin oletuksin kokonaistuottavuuden kasvu kuvaa teknologista kehitystä. Itse asiassa talousteorian mukaan pitkällä aikavälillä työn tuottavuuden kasvu lopulta pohjautuu kokonaan teknologiseen kasvuun – ilman teknologista kehitystä ei ole työn tuottavuuden eikä siis vauraudenkaan kasvua.

On tärkeää huomata, että tässä teknologinen kehitys ymmärretään hyvin laajasti. Siihen kuuluvat paitsi ominaisuuksiltaan parantuneet uudet tuotteet ja aikaisempaa tehokkaammat tuotantovälineistöt, myös ”pehmeitä” tekijöitä kuten aikaisempaa paremmat johtamisme-

³ Yksityiskohtaisemmassa analyysissä työn tuottavuuden kasvua selittävinä tekijöinä on mukana myös työpanoksen ja pääomapanoksen laatu.

netelmät ja työn organisointitavat. Lyhyesti sanottuna kaikki sellaiset tekijät, joiden ansiosta tietyllä panosmäärällä saadaan aikaan laadullisesti ja/tai määrällisesti parempi tuotos.

Vaurauden kasvu edellyttää jatkuvaa rakenteiden muutosta

Teknologinen kehitys on siis pitkällä aikavälillä työn tuottavuuden kasvun ja sitä kautta talouskasvun *välttämätön edellytys*. Se ei kuitenkaan ole *riittävä edellytys*: tekninen kehitys ei siis takaa tuottavuuden kasvua. Jos teknologisen kehityksen tarjoamia mahdollisuuksia ei kyetä hyödyntämään, tuottavuuden kasvu saattaa jäädä toteutumatta tai ainakin se voi jäädä vaillinaiseksi. Kun tuottavuuden kasvu on hitaampaa kuin tekninen kehitys, teknisen tehottomuuden sanotaan lisääntyneen.

Teknologia on tietoa ja siksi sen pitäisi ainakin suurelta osin olla kaikkien maiden käytettävissä. Silti maiden välillä havaitaan valtavia eroja vertailtaessa joko tuottavuuden tasoja tai tuottavuuden kasvua. Havainnot kertovat siitä, että kyky hyödyntää teknologisen kehityksen tarjoamia mahdollisuuksia selittää työn tuottavuuden kasvua ja sitä kautta talouskasvua ja jopa kansakunnan hyvinvointia subjektiivisella mittarilla arvioituna.

Myös yritysten kyky hyödyntää teknologian tarjoamia tuotantomahdollisuuksia vaihtelee huomattavasti. Kansakunnan heikkoa tuottavuutta voi selittää se, että työ ja muut tuotantontekijät eivät kohdennu tehokkaimpiin yrityksiin (tai toimipaikkoihin). Tällöin myös kokonaistuottavuuden kasvu jää jälkeen teknisen kehityksen nopeudesta.

Yrityksaineistoja hyödyntävässä empiirisessä tuottavuustutkimuksessa on tehty seuraavat tärkeät havainnot (ks. Syverson, 2010):

- 1) Yritysten välillä on erittäin suuria tuottavuuseroja.
- 2) Tuottavuuserot ovat suuret, vaikka lukuisia muita yrityksen tuottavuuteen vaikuttavia tekijöitä (kuten toimiala, yrityksen koko, yrityksen pääoman määrä ja laatu sekä henkilökunnan koulutus ja kokemus) otetaan huomioon tilastollisin menetelmin.

- 3) Yritysten väliset tuottavuuserot ovat erittäin pysyviä: suhteellisesti tuottavat yritykset ovat tavallisesti suhteellisen tuottavia myös 5 tai 10 vuoden päästä.
- 4) Korkean tuottavuuden yrityksillä on matala lopettamistodennäköisyys ja ne myös kasvavat muita nopeammin sekä työllisyydellä että liikevaihdolla (tai arvonnäkyksellä) mitattuna.

Havainnot kertovat siitä, että teknologian tuotava hyödyntäminen on vaikeaa, mutta onnistuttaessa vaikutukset ovat erittäin suuret. Jos uuden teknologian hyödyntäminen olisi helppoa, kaikkien yritysten tuottavuuden pitäisi kohota samalle tasolle nopeasti, eikä suuria yritysten välisiä tuottavuuseroja pitäisi esiintyä.

Edellä kerrotut havainnot auttavat myös ymmärtämään sitä, miksi rakennemuutos on tärkeää työn tuottavuuden kasvulle ja sitä kautta myös talouskasvulle ja onnellisuuden kehitykselle. Ilman rakennemuutosta teknologinen muutos ei tehokkaasti muunnu parantuneeksi työn tuottavuudeksi. Vain osa yrityksistä osaa hyödyntää teknologiaa tehokkaasti. Kansakunta hyötyy siitä, että sen tuotantontekijät kohdentuvat niihin yrityksiin. Yksi puoli tästä on se, että tehottomat yritykset vähentävät henkilökuntaansa (tai lopettavat kokonaan toimintansa), eli niissä tuhoutuu työpaikkoja. Toinen puoli mekanismia on siinä, että tehokkaat yritykset lisäävät henkilökuntaansa, eli luovat uusia työpaikkoja.

Toimipaikkarakenteet muuttuvat työpaikkojen syntymisten ja tuhoutumisten seurauksena. Työpaikkoja syntyy, kun markkinoille tulee uusia toimipaikkoja tai kun jotkut toimipaikat lisäävät työvoimaansa. Työpaikkoja puolestaan tuhoutuu, kun markkinoilta poistuu toimipaikkoja tai kun jotkut toimipaikat vähentävät työvoimaansa. Tuottavuuskasvun laskelmilla voidaan mitata, mikä vaikutus näillä toimipaikkarakenteiden muutoksilla on esimerkiksi tietyn sektorin tuottavuuden kasvuun.

Kuviossa 5 on kuvattu, mikä vaikutus toimipaikkarakenteiden muutoksilla on ollut Suomen teollisuuden työn tuottavuuskasvuun 1970-luvun puolivälistä lähtien. Ainakin neljä asiaa on syytä huomata:

Teknologinen kehitys on työn tuottavuuden kasvun ja sitä kautta talouskasvun välttämätön edellytys

Ilman rakennemuutosta teknologinen kehitys ei muunnu parantuneeksi työn tuottavuudeksi

Kuvio 5 Toimipaikkarakenteiden muutoksen vaikutus teollisuuden työn tuottavuuden kasvuun, %-yksikköä

Lähde: Maliranta (2011), julkaisemattomat laskelmat teollisuuden toimipaikka-aineistolla.

On parempi tukea palkansaajia ja tarjota heille riittävää sosiaaliturvaa epäonnen varalta kuin tukea yrityksiä ja suojata olemassa olevia työpaikkoja

- 1) Rakennemuutoksen vaikutus työn tuottavuuteen on ollut keskimäärin 1.4 prosenttiyksikköä vuotta kohti vuosina 1975–2009. Se on vajaa kolmannes koko työn tuottavuuden kasvusta.
- 2) Rakennemuutoksen vaikutus vaihtelee ajan kuluessa. Voimakkainta se on ollut vuosina 1985–1995. On tärkeää huomata, että ”luova tuho” oli siis voimakasta jo ennen 1990-lamaa. Se kohotti teollisuuden tuottavuutta myös 1990-luvun puolivälissä, jolloin teollisuussektorimme kasvoi jo voimakkaasti.
- 3) 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen tuottavuutta vahvistava rakennemuutos on ollut yhtä vähäistä kuin 1970- ja 1980-luvun taitteessa ja paljon vähäisempää kuin vuosina 1985–1995.
- 4) Finanssikriisin aiheuttamalla taantumalla oli erittäin voimakas vaikutus vuonna 2009.⁴

Kuvio 5 havainnollistaa, kuinka keskeinen tuottavuuskasvun mekanismi toimipaikkarakenteiden muutos on. Asiaan on kiinnitetty entistä enemmän huomiota viime vuosina. Tulokset hieman vaihtelevat riippuen mm. menetelmästä, maasta, tarkasteluajanjaksosta tai toimialasta, mutta arviot rakennemuutoksen vaikutuksesta vaihtelevat usein kolmanneksen

ja kahden kolmanneksen välillä (Lentz ja Mortensen, 2005; Maliranta, 2010; Maliranta ym., 2010; Petrin, White ja Reiter, 2011)

Markkinatalous on osoittautunut muita järjestelmiä paremmaksi järjestelmäksi tuottamaan tätä tuottavuutta vahvistavaa rakennemuutosta. Mutta markkinatalouskaan ei aina takaa menestyksellistä kasvua. Jos rakennemuutos epäonnistuu, voi käydä kuten Japanille on käynyt 1990-luvun alusta lähtien: talouskasvu jähmettyy hyvin pitkäksi aikaa. Wolfersin ja Stevensonin (2008) tutkimuksessa on kuvattu havainnollisesti talouskasvun ja onnellisuuden kehityksen yhteys Japanissa viimeisten viiden vuosikymmenen aikana. Japani on varoittava esimerkki siitä, mitä voi tapahtua kun talouskasvu hyytyy: työttömyys lähtee kasvuun ja kansalaisten onnellisuus alkaa vajota.

Tuetaan ihmisiä, ei työpaikkoja!

Irtisanomiset herättävät ymmärrettävästi närkästystä, varsinkin jos lama ei näytä niihin pakottavan. On tärkeää kuitenkin huomata, että noususuhdanteissa useimmat irtisanotut löytävät nopeasti uusia töitä, ja joka tapauksessa paljon helpommin kuin jos irtisanomista olisi lykätty laskusuhdanteeseen. Työntekijöiden vähentäminen noususuhdanteessa on tästä näkökulmasta vastuullisempaa kuin

⁴ Noin puolet tästä vaikutuksesta on syntynyt heikosti tuottavien toimipaikkojen poistumisesta.

vähennysten toteuttaminen vasta pakon edessä laskusuhdanteessa.

Työpaikkojen tuho on innovaatiotoiminnan käänköpuoli. Innovoimalla synnytetään uusia tuotteita ja tuotantotapoja. Monesti niitä aletaan hyödyntää kaikkein menestyksellisimmin uusissa yrityksissä tai tuotantoyksiköissä, joihin syntyy näin uusia ja tuottavia työpaikkoja. Uusien teknologioiden käyttöönottoon sisältyy kuitenkin epävarmuutta; uusi teknologia osoittautuu myöhemmin monesti kilpailukyvyttömäksi ja siksi siihen perustuvat työpaikat elinkelvottomiksi.

Taloukasvu perustuu tuottavuuden kasvuun, joka puolestaan pohjautuu teknologiseen kehitykseen. Teknologinen kehitys ei kuitenkaan muunnu tehokkaasti tuottavuuden kasvuksi, elleivät yritys rakenteet uudistu jatkuvasti. Siihen puolestaan tarvitaan palkansaajien liikkuvuutta.

Voidaan sanoa, että on parempi tukea palkansaajia inhimillisen pääoman lisäämisessä tai uuden työpaikan etsimisessä ja tarjota heille riittävää sosiaaliturvaa epäonnen varalta kuin tukea yrityksiä ja suojata olemassa olevia työpaikkoja. Kun työpaikka- ja työntekijävirrät ovat vilkkaat, työttömyysjaksot pysyvät lyhyinä. Silloin tekniseen kehitykseen väistämättä kuuluva epävarmuuden taakka jakautuu yhteiskunnassa tasaisemmin ja oikeudenmukaisemmin. Kun turva on kunnossa, työntekijät ovat kokeiluun ja vaihteluun halukkaampia. Silloin uutta luovat yritykset ja alat saavat helposti pätevää työvoimaa ja niillä on hyvät kasvun edellytykset (ks. Acemoglu ja Shimer, 2000).

Lähteet

- Acemoglu, D. ja Shimer, R. (2000). *Productivity Gains from Unemployment Insurance*. *European Economic Review*, 44(7), 1195–1224.
- Faberman, R. J. (2008). Job Flows, Jobless Recoveries, and the Great Moderation. Research Department, Federal Reserve Bank of Philadelphia, Working Papers No. 08–11.
- Hyytinen, A. ja Rouvinen, P. (toim.). (2005). *Mistä taloukasvu syntyy?* ETLA, Sarja B 214. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Ilmakunnas, P. ja Maliranta, M. (2008). *Työpaikka- ja työntekijävirrojen viimeaikainen kehitys Suomen yrityssektorilla*. *Työpoliittinen aikakauskirja*, 51(3), 30–45.
- Ilmakunnas, P. ja Maliranta, M. (2011). *Miten finanssikriisi näkyy Suomen työpaikkavirroissa?* Julkaisematon käsikirjoitus, ETLA.
- Lentz, R. ja Mortensen, D. T. (2005). *Productivity growth and worker reallocation*. *International Economic Review*, 46(3), 731–750.
- Maliranta, M. (2010). *Tuottavuustrendi kriisin jälkeen – Mihin mikrojäljet osoittavat?* Teoksessa Rouvinen, P. ja Ylä-Anttila, P. (toim.), *Kriisin jälkeen* (s. 245–263). Helsinki: Taloustieto Oy.
- Maliranta, M., Rouvinen, P. ja Ylä-Anttila, P. (2010). *Finland's path to global productivity frontiers through creative destruction*. *International Productivity Monitor*, 20, 68–84.
- Maliranta, M. ja Ylä-Anttila, P. (toim.). (2007). *Kilpailu, innovaatio ja tuottavuus*. Sarja B 228. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Petrin, A., White, T. K. ja Reiter, J. P. (2011). Impact of Plant-level Resource Reallocations and Technical Progress on U.S. Macroeconomic Growth. NBER, Working Paper No. 16700.
- Rokkanen, M. ja Uusitalo, R. (2010). Changes in job stability – evidence from lifetime job histories. VATT, Working Papers No. 14.
- Stevenson, B. ja Wolfers, J. (2008). *Economic Growth and Subjective Well-Being: Reassessing the Easterlin Paradox*. *Brookings Papers on Economic Activity*(1), 1–87.
- Syverson, C. (2010). What Determines Productivity?: NBER, Working Paper No. 15712.
- Uusitalo, R. (2008). *Onko pätätöiden yleistyminen totta vai tilastoharhaa?* *Yhteiskuntapolitiikka*(1).

Elinkeinoelämän Valtuuskunta

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA on vuonna 1974 perustettu elinkeinoelämän think tank, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA on Suomen merkittävin kohtaamispaikka ja verkosto elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajille. EVAlla on myös keskustelijan, haastajan ja unilukkarin rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Think tankille tyypillisesti EVAn tunnusmerkinä on analyttisyys ja tarvittaessa provokatiivisuuskin.

EVA selvittää ja arvioi yrityksille ja koko suomalaiselle yhteiskunnalle tärkeitä kehityssuuntia. Rajut ja nopeat kansainväliset muutokset asettavat koko yhteiskunnalle ja yritysten toiminnalle painavia vaatimuksia. EVAn tavoitteena on ajankohtaisen tiedon tuottaminen vallitsevista ilmiöistä sekä tuoreiden näkökulmien saattaminen yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomen rooli kansainvälisessä toimintaympäristössä ja suomalaisten hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn kehittäminen ovat keskeisiä kysymyksiä EVAn toiminnassa. Elinkeinoelämän omassa piirissä EVA pyrkii aikaansaamaan jatkuvaa keskustelua yritysten muutostarpeista.

Lisätietoja: www.eva.fi

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn julkaisemat EVA analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat toimenpide-ehdotuksia. Analyysien kirjoittajat vastaavat esitetyistä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Analyysit ovat ladattavissa EVAn kotisivuilta www.eva.fi. Painetun analyysin voi tilata osoitteesta analyysit@eva.fi, postitse osoitteesta EVA, Yrjönkatu 13 A, 00120 Helsinki tai soittamalla 09-6869 200.